

Menestyksen mallit ja kirjaston paikka

Henni Ilomäki

Sivistyksen paikka. Kirjoituksia kirjaston tilasta. Toim. Vesa Niinikangas ja Inkeri Näätsaari. Enostone 2001. 130 s.

Kirjastolaitosta koskeva keskustelu on ajankohtainen monestakin syystä. Tiedon rakentumisen ja välittymisen mekanismit muuttuvat jatkuvasti, ja vuonna 1998 uudistettiin kirjastolaki - se tosin koskee vain yleisiä kirjastoja. Laajaan kirjastoalan kokonaiskäsitykseen ja konkretiaan pyrkii opetusministeriön kulttuuripolitiikan osaston julkaisu *Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004* (2001). Vuoden verran verkon kautta luettavissa ollut väliraportti lienee ollut artikkelikokoelman *Sivistyksen paikka* esipuheessa mainitun keskustelun kimmokkeena. Kirjanen ei ole tutkimus, vaan sinänsä tärkeä kirjastoammattilaisten puheenvuoro ajankohtaisesta asiakokonaisuudesta. Keskenään varsin erilaiset tekstit käsittelevät kaikki jotakin nykyisen kirjastolaitoksen haastetta. Joihinkin teemoihin otetaan kantaa useassa puheenvuorossa.

Sivistys

Nimekkeeseen nostettua käsitettä *sivistys* pohditaan eri näkökulmista. Tuula H. Laaksovirta muistuttaa *sivistyksen sanansaattajan tehtävän* aina liittyneen mielikuvaan kirjastonhoitajan ammatista. Oili Kokkonen pohtii, voiko digitaalinen verkkotieto yhdessä uuden kirjatalouden tuotteiden kanssa kattaa kirjastojen ennen vaaliman kansallisen kulttuuri- ja sivistysvarannon. Liisa Niinikangas lisää kirjaston tavoitteisiin kansallisen kulttuuriperinnön rinnalle uusimman kansainvälisen tiedon kaikilta aloilta. Päivi Jokitalo taas määrittelee nykypäivän sivistyksen "informaation sirpaleisuuden ylittäväksi kokonaisuuksien tajuksi". Laajimmin sivistyksen käsitettä pohditaan Vesa Niinikankaan ja Inkeri Näätsaaren artikkelissa "Osaaminen menestystekijänä", jossa sitä kuvataan neljän sisäkkäisen kehän avulla.

Kirjoittajien mukaan kehät ovat luonteeltaan muuttuvia, vain ytimen ihmisenä olemista määrittävät ja yhteisön pysyvyyttä säätelevät arvot ovat suhteellisen vakaita. Tietotyön kannalta kolmas kehä on keskeinen, tiedon haltuunotto edellyttää kuitenkin arvojen varaan rakentuvaa sekä käsitteellistä että kielellistä ymmärtämistä, soveltaminen taas kulttuurien ja yhteiskuntien tuntemusta. Tiedon välittymisen näkökulmasta on tärkeää oivaltaa, että ihmiset etsivät tiedosta merkityksiä: tallennusmuodot, käyttötavat tai tekniikka eivät silloin ole oleellisia. Tiedon tai dokumentin käyttökelpoisuuden arvioimiseksi on tutkittava peruskäsitteiden ohella kulttuurista ja yhteiskunnallista taustaa. Tehtävä on vaativa, kun tavoitteena on välittää tietoa kulttuurien kirjosta ja niiden pirstaloituessa pitää yllä koheesiota.

Luovutaanko kirjastoista?

Kysymys kirjastojen tarpeellisuudesta tulevaisuudessa nousee esiin Oili Kokkonen artikkelissa "Kirjastot uutta etsimässä". Jakeluketjujen asema on käydyssä keskustelussa kyseenalaistettu myös kirjakauppojen ja kustantajien osalta. Tässä on haaste - tai mahdollisuus - myös tieteellisten seurojen julkaisutoiminnan kehittämiseksi. Kirjastoväkeä puhuttaneen John Mackenzie Owenin väittämän mukaan tutkijoiden keskinäinen kommunikointi siirtyy perinteisistä informaatioketjuista ja hybridikirjastoista omiin kommunikaatioverkkoihin, digitaalisiin kirjastoihin. Tieteellisten kirjastojen tulisi silloin tietosisältöjen sijasta pitäytyä vain tiedon hallinnointiin ja akateemisen yhteisön tiedontarpeen teknologian kehittämiseen. Kokkonen osoittaa väitteen yksioikoiseksi, sillä kirjaston rooli tutkimuksen kentässä vaihtelee. Erityisesti monitieteisten tutkimusyhteisöjen alueella on selkeä tiedon tallentamisen ja järjestämisen tarve. Kirjastot voisivat silloin toimia portaaleina, uutta ja historiallista tietoa yhdistävinä foorumeina.

Aulikki Holma toteaa artikkelissaan "Tietopääoman johtaminen ideoiden taloudessa" tietoa ja osaamista korostavan sosioekonomisen kehityksen tarjoavan tietopalvelun asiantuntijoille haasteen. Tilannetta on hyödynnetty niukasti, vaikka *tiedon* rooli niin strategisen kuin operationaalisen ohjauksen keskeisenä välineenä ja kauppatavarana on keskeinen. Yrityksen pääoman osatekijänä osaamisella on yhä merkittävämpi rooli. Rahoituspääoman rinnalla tarvittavan tietopääoman sanotaan muodostavan "aineettomat omaisuuserät". Kun tieto, osaaminen ja innovaatiot muodostuvat talouden kriittisiksi tekijöiksi, on tietopääoman kehittämisessä tietopalvelualan asiantuntijuudelle tilaus. Tuula Laaksovirta tähdentää sisältöjen tiedonhallinnan keskeisyyttä kirjastoammatin omakuvan elementtinä. Internetin tietomassojen käsittely edellyttää arvottamisen osaamista. Sen vastakohtana "surffailun" käänkösvastineeksi Oili Kokkonen esittää *hamuamista*. Hän viittaa myös kirjastolaitokseen maksullisten palvelujen vaihtoehtona. Kirjastot voisivat esim. hidastaa ikääntyneiden syrjäytymistä tarjoamalla sovellettuja it-palveluja. Tässä on konkreettinen haaste yleisille kirjastoille.

Instituutio ja ammatti

Artikkelikokoelman kaikki kirjoittajat ovat etabloituneita kirjastoammattilaisia, jotka ovat toimineet myös keskeisissä suunnittelu- tai opetustehtävissä. Vaikka erityyppisten kirjastojen rajojen häipymistä nykyisin korostetaan, näkyy kirjoittajien yleisen tai tieteellisen kirjaston tausta kuitenkin teksteissä. Yleisten kirjastojen keskeinen ongelma on Keijo Perälän artikkelin "Kansankirjaston varsinainen tehtävä?" mukaan aineistopalvelujen epätasainen jakautuminen maassa. Tämä liittyy yleisten kirjastojen kunnittain vaihtelevaan rahoitukseen. Palvelujärjestelmän kehittämistä edesauttaisi mahdollisuus informaation jakamiseen telemaattisesti. Toistaiseksi tietoaaineisto voidaan vasta paikallistaa verkon välityksellä. Päivi Jokitalon kirjoituksessa "Kirjastot verkossa - vanhat eväät ja uudet vaatimukset" väitetään raikkaasti, että verkkopalvelut eroavat aikaisemmista tietopalveluista vain ympäristön osalta. Verkkopalveluista saa helpommin kiitosta - tämäkin saattaa ohjata päätöksentekoa kunnissa. Etäpalvelu ei käyttäjän kannalta eroa paikallisesta, jos välineenä on tietokone. Kirjastoammattilaisen kannalta haasteena on kasvottomaksi jäävän asiakkaan tiedontarpeen määrittely. Sosiaaliset taidot ovat kirjastonhoitajan ammattikuvan elementtejä tässäkin.

Aulikki Holma erottaa toisistaan ammattilaisen ja asiantuntijan käsitteet ylipäätään. Edellinen on tehtäviensä (mahdollisesti erinomainen) suorittaja, jälkimmäisellä on työhönsä itsenäinen innovatiivinen ote: toiminta on jatkuvaa ongelmanratkaisuprosessia oman kompetenssin ylärajoilla, pyrkimystä oman entisen osaamistason ylittämiseen. Kirjastotoiminnassa tarvitaan molempia. Tämä artikkeli on käsittääkseni terveellistä luettavaa kaikille tietotyön piirissä toimiville ja sen kehittämistä pohtiville.

Kirjastonhoitajan ammattikuvaa käsittelevässä artikkelissaan "Olisiko mä vai enk mä olisiko?"

Tuula H. Laaksovirta nostaa esiin ammatin arvostukseen liittyviä paradokseja. Tutkimusten perusteella näyttää siltä, että ulkopuoliset arvostavat kirjastonhoitajia enemmän kuin nämä itse - he kun käyttävät mittatikkuna palkan markkamäärää. Laaksovirran mielestä yhtälö on epätosi. Sidos palkkaan ei toimi muidenkaan ammattien arvostuksen kohdalla ("metallimiehet vaativat palkkaa työstä, eivät arvostuksesta"). Kirjastonhoitajat näyttävät myös häpeilevän mielikuvaa laadun ja sivistyksen perään nipottavasta "nutturatädistä", ulkopuoliset suhtautuvat toisiin. Työhön liittyvä ristiriita taas aiheutuu uuden teknologian hyökyaallosta, jonka osa ammattikunnasta näkee peittävän alleen kaunokirjallisuuden ja musiikkiin ankkuroituneen toimenkuvan. Kirjasto instituutiona on vanhemman kirjastoväen ammatti-identiteetin kannalta keskeinen, myöhemmän koulutuksen saaneet vieroksuvat sitä. Tämä ristiriita liittyy myös muihin perinteisiin ammatteihin. Laaksovirran teksti on kirjoitettu nimenomaan kirjastonhoitajille. Kun nykyisetkin ammattikuvat tulevaisuudessa epäilemättä muotoutuvat uusiksi ja - kuten kirjoittaja mainitsee - kirjastoväen on valmistauduttava siihen, että tulevaisuuden kirjastossa tarvitaan hyvin monenkaltaista ammattiosaamista, on puheenvuoro yleisemminkin kiinnostava.

Liisa Niinikangas kirjoittaa aiheesta "Millainen kartta ja

kompassi johdattaa kirjastojen löytöretkeilijöitä?" Artikkele on henkilökohtainen tilitys: kirjastojen strategiakonsulttina ja

-kouluttajana 1990-luvun alkupuolelta toiminut kirjoittaja pohtii johtajuuden merkitystä muutos-prosessissa. Tekstistä heijastuu vankka kokemus, joka onneksi ei ole latistanut kykyä heittäytyä täyspainoisesti kulloiseenkin tehtävään ja ottaa haaste aina uudelleen vastaan.

Kirjoittaja on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastonjohtaja.

